

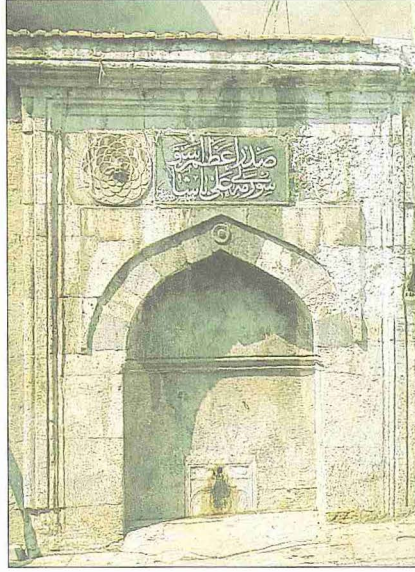
ALİ PAŞA, Sürmeli

(ö. 1106/1695)

Osmanlı sadrazamı.

Dimetoka'da doğdu. Sokulluzâdeler'den İbrâhim Han kethüdâsı Osman Ağa'nın yanında yetişti. Resmî görevlerinde sûratle yükselerek önce arpa emini*, arkasından da Tersâne-i Âmire emini oldu. 16 Aralık 1688'de başdefterdarlığa getirildi, 13 Ocak 1690'da azledildi. Azlinden sonra defterdar vekillikinde bulundu; 31 Ağustos 1691'de tekrar başdefterdar oldu. Bu görevi sırasında kendisine vezirlik pâyesi verildi. 1692'de önce Kıbrıs eyaletine tayin olundu, kısa süre sonra da Trablusşam eyaletine nakledildi. Ali Paşa bu valiliği sırasında, o bölgelerde isyan eden Serhanogulları'nın isyanını bastırmakla görevlendirildi ve bu görevinde başarılı oldu. 12 Mart 1694'te Mustafa Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirildi. 22 Nisan 1694'te Edirne'ye giderek II. Ahmed'in huzuruna çıktı ve padişah tarafından ordunun başında sefere çıkmak üzere serdâr-ı ekrem tayin edildi.

Ali Paşa başarısızlıkla sonuçlanan ve oldukça meşakkatli geçen Varadin Seferi'nden döndükten sonra idareyi tek başına ele almak istedi ve bunun ancak padişahın çevresindeki nüfuzlu kişilerin uzaklaştırılmasıyla mümkün olabileceğini anladı. Bunlardan Şeyhülislâm Ebûsâidzâde Feyzullah Efendi, Reisülküttâb Ebûbekir Efendi ve Rumeli kazaskeri Yahyâ Efendi gibi bazı nüfuz sahibi kişileri çeşitli isnatlarla uzaklaştırmaya muvaffak oldu. Böylece tesir ve nüfuzu artan Ali Paşa önemli memuriyetlere kendi yakınlarını tayin ettirerek çevresini güçlendirmeye çalıştı. Fakat II. Ahmed'in ölümü ve yerine II. Mustafa'nın geçmesi onun için bir dönüm noktası oldu. II. Mustafa'nın bizzat sefere çıkma isteğine çeşitli bahaneler ileri sürerek engel olmaya çalışması padişahın memnuniyetsizliğine yol açtı. Ayrıca yeni padişahın vaktiyle Ali Paşa tarafından uzaklaştırılan bazı kişileri eski görevlerine iadesi, bu arada hocası Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi'yi davet etmesi, Ali Paşa'nın mukadder âkîbetini hazırladı. Feyzullah Efendi'nin şeyhülislâmlığa tayininin kendisi için iyi olmayacağını düşünen Ali Paşa, Sâdik Mehmed Efendi'yi şeyhülislâm tayin ettirdi; an-



Sürmeli Ali Paşa Çesmesi - Kadıköy / İstanbul

cak bu siyasî manevra Feyzullah Efendi'nin kendisine kin beslemesine yol açtı. Nihayet, Cîsr-i Mustafa Paşa mevkiinde yeniçerilerin çıkardıkları isyanda parmağı olduğu, askeri seferden alıkoymaya çalıştığı ve Anadolu'daki bazı servet sahiplerinden zorla para toplattığı gibi isnatlarla, fakat gerçekte Feyzullah Efendi'nin tesiriyle 1 Mayıs 1695'te azledilerek 300 akçe emeklilik maaşı ile Çeşme'ye sürüldü. Ancak daha Çeşme'ye varmadan geri çağırılıp 28 Mayıs'ta Edirne'ye getirildi ve ertesi sabah idam edildi. Cesedi iki gün kadar teşhir edildikten sonra Tunca kenarındaki Kasım Çelebi Camii haziresine defnedildi. Malının, eşya ve nakit parasının tesbiti sırasında epeyce borcu olduğu ortaya çıkmış, hatta malının borcunu karşılamadığı görülmüştür.

Bir yıl iki ay kadar sadâret makamında bulunan ve öldürüldüğü sırada elli yaşını geçmiş olan Ali Paşa, gözlerine sürme çektiği için Sürmeli lakabı ile şöret kazanmıştır. Devlet işlerinde kabiliyetli, akıllı ve tedbirli bir kişi idi. Dîvân-ı Hümâyûn toplantıları onun sadâreti zamanında iki günden eskisi gibi dört güne çıkarılmıştı (bk. Defterdar Mehmed Paşa, II, 686-687; Râşid, II, 287-288). Birtakım hayratı da bulunan Ali Paşa'nın Kadıköy'de iki, Galata'da da bir çeşmesinin halen mevcut olduğu tesbit edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Târîh-i Varadin, TSMK., Revan, nr. 1312, vr. 21^b-37^b; Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan, doktora tezi, 1979), İÜ Ed.Fak., *Tarih Seminer Kitaplığı*, nr. 3276, I, 443-448; II, 565, 577, 586, 591-592, 647-648, 686-687, 699-700, 715-716, 726; Silâhdar, *Târîh*, II, 404, 487, 597, 605, 648, 740, 742-743; a.mlf., *Nusretname* (haz. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1962, I/1, s. 7-8, 28, 30-32; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 121-122; Râşid, *Târîh*, II, 69, 247, 250-251, 276, 283-284, 287-288, 298-300, 312-313, 317, 323, 326-327; Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, 36-38, 288-289, 342; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 557; III/2, s. 441-442; R. Ekrem Koçu, "Ali Paşa", *İA*, I, 342-343; R. Mantran, "Ali Paşa Sürmeli", *EI²* (İng.), I, 398.



FERİDUN EMECEN

ALİ PAŞA, Tepedelenli

(bk. TEPEDELENLİ ALİ PAŞA).

ALİ PAŞA CAMİİ**Babaeski'de
XVI. yüzyıla ait cami.**

Üzerinde inşa kitâbesi olmamakla beraber 1561-1565 yılları arasında vezirî-âzamlık yapan Semiz Ali Paşa tarafından hassa mimarı Koca Sinan'a yaptırılmış olduğu bilinmektedir. Cedid Ali Paşa Camii olarak da anılan külliye'nin 982 (1574-75) tarihli vakıf muhasebe kaydında hamam, kervansaray ve dükkânlarından da bahsedilmektedir. Edirne'de bulunan Ali Paşa Çarşısı da yine Mimar Sinan'a yaptırılarak geliri Babaeski'deki bu camiye vakfedilmiştir. Hüseyin Ayyansarayî *Vefeyât-ı Selâtin*'inde (s. 24) Semiz Ali Paşa'nın hayratını, "...Baba-yı atîk kasabasında bir kebîr camii ve bir çifte hamam ve çarşıda bir mâ-i lezîz çeşmesi câridir" şeklinde kaydettiğine göre, belki XVIII. yüzyıl sonlarında medrese ve hanı harap olmuş, fakat çifte hamam ile çeşmesi mevcuttu. Sinan'ın eserlerine ait listelerde cami ile medrese anılmakta fakat kervansaray ile hamamın adları geçmemektedir. 982 tarihli muhasebe evrakında bunlar "hamâm-ı cedid" ve "kârbansaray-ı cedid" olarak kaydedildiklerine göre sonradan yapılmış olmalıdır. Avlu kapılarından batıdaki üstüne yerleştirilmiş beş beyitlik manzum kitâbe, 1248 (1832-33) yılında caminin Sultan II. Mahmud tarafından tamir ettirildiğini bildirir. Trakya'nın XIX. yüzyıl boyunca yaşadığı istilâlar ve tahribat sonunda bu büyük külliye'nin med-